

LIBRIS

We know
books

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: tel/fax: 021 348 14 74
mobil: 0733 131 145, 0728 084 802
e-mail: difuzare@edituracikon.ro

Redacția: tel: 021 348 14 74
mobil: 0728 084 802, 0733 131 145
e-mail: contact@edituracikon.ro
web: www.librariaeikon.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
**Minoritățile naționale : stadiul cercetării din România
și modelul european / coord.: Radu Carp, Ștefan Herchi ;
cuv. înainte de Radu Carp. –**
București : Eikon, 2024
ISBN 978-606-49-1099-8
I. Carp, Radu (coord. ; pref.)
II. Herchi, Ștefan (coord.)
323.1

Ilustrație copertă: János Thorma

DTP: Mihăiță Stroe

Editor: Valentin Ajder

Radu Carp, Ștefan Herchi (coord.)

**MINORITĂȚILE
NAȚIONALE
STADIUL CERCETĂRII
DIN ROMÂNIA ȘI
MODELUL EUROPEAN**

*Cuvânt înainte
de Radu Carp*

E I K O N
București, 2024

CUPRINS

Radu CARP <i>Cuvânt înainte</i>	7
Cristina BOBEI <i>Participarea politică a minorităților etnice din Bulgaria și Macedonia de Nord. O perspectivă comparativă</i>	11
Radu CARP <i>Minoritățile naționale din regiunea Odesa: tentația modelului european</i>	44
Nicolae DRĂGUȘIN <i>Minoritățile, cetățenia română și naționalismul. Studiu de caz: zvonul privind circulara ministrului D. Iuca pentru revizuirea naturalizărilor (decembrie 1936)</i>	73
Amet GHIULBERA, Enache TUȘA <i>Dreptul la educație al minorităților din Dobrogea</i>	100
Ștefan HERCHI <i>Evreii din Oradea</i>	124
Flavia Simona RAȚIU PETRIDEAN <i>Roș Hașana pe fundal de război</i>	133
Laura-Maria VASILACHE, Laurențiu PLEȘCA <i>Evoluția comunităților etnice din Dobrogea. Analiza comparativă a ultimelor două recensăminte</i>	150
Bianca VASILE <i>Declararea identității etnice. Studiu de caz – minoritatea bulgară din România</i>	166

Radu CARP

CUVÂNT ÎNAINTE

De mai mulți ani, Centrul de Excelență pentru Studiul Minorităților Transfrontaliere – CESMINT organizează periodic la Oradea, în colaborare cu Școala Doctorală de Științe Politice a Universității din București, o manifestare științifică legată de situația minorităților naționale din România și din țările învecinate. Cercetările prezentate în acest cadru au fost dezvoltate în mai multe teze de doctorat, unele dintre acestea fiind ulterior publicate ca atare. De fiecare dată, această manifestare a avut și o componentă simbolică – o ediție a fost de exemplu a fost consacrată descoperirii comunității evreiești din Oradea, o alta preocupărilor lui Iuliu Maniu legate de relația dintre majoritate și minoritățile etnice din România după 1918 (în acest context a avut loc și o vizită la Bădăcin), o altă ediție a inclus o vizită la comunitatea românească din Gyula, etc.

CESMINT are ca obiect studiul minorităților naționale din regiunea de nord – vest a României și din țările învecinate, având exclusiv un scop științific. Este o organizație independentă care nu este finanțată de stat sau de o minoritate națională, ceea ce permite cercetarea în condiții obiective a unei problematici insuficient explorată până în prezent.

Am ales Oradea drept sediu al CESMINT datorită diversității etnice cu totul particulare a acestei regiuni,

o regiune în care putem întâlni comunități etnice foarte puternice de maghiari, germani, roma, slovaci, sârbi, etc. În țările cu care această regiune se învecinează – Ungaria, Ucraina și, *in extenso* Serbia – pot fi găsite importante comunități românești, astfel încât raportul majoritate – minoritate este inversat și poate fi studiat din două perspective diferite. Nu întâmplător, această regiune a dezvoltat în ultimele decenii relații de colaborare foarte bune cu regiunile din țările învecinate, iar Oradea a devenit nu doar capitala unui județ, ci și un pol de dezvoltare pentru o regiune transfrontalieră aflată în plină expansiune.

Diversitatea și calitatea comunicărilor prezentate la ediția din 2023 a acestei manifestări științifice – care a avut un nou partener, Facultatea de Drept a Universității din Oradea – i-a determinat pe participanți să depună un efort suplimentar în vederea redactării unui volum care să reunească toate aceste comunicări. Radu Carp discută situația minorităților naționale din regiunea Odesa, înainte și ulterior izbucnirii războiului din Ucraina, în contextul intervențiilor succesive ale Consiliului European, Comisiei de la Veneția, Uniunii Europene legate de adoptarea modelului european de protecție a minorităților naționale. Nicolae Drăgușin tratează din perspectivă istorică problema dezbaterilor legate de cetățenie în contextul interbelic din România, într-o perioadă în care se puneau problemele dacă membrii comunității evreiești fac parte sau nu din națiunile ai căror membri sunt îndreptățiți să aibă drepturile derivate din statutul de cetățenie. Este vorba de o cercetare foarte bine documentată care are în vedere pozițiile politicienilor vremii

dar mai ales comentariile din presă, adusă la lumină în premieră. Amet Ghiulbera și Enache Tușa abordează pe larg tema minorităților naționale din Dobrogea, o altă regiune a României bogată în diversitate etnică, tratând în mod prioritar felul în care este garantat dreptul la educație. Ștefan Herchi aduce câteva contribuții inedite pentru istoria comunității evreiești din Oradea, o abordare care ajută la înțelegerea mai bună a relațiilor dintre majoritate și minoritate într-un oraș multietnic. Cristina Merticaru abordează participarea politică a minorităților etnice din Bulgaria și Macedonia de Nord, o contribuție foarte necesară în contextul în care participarea politică a minorităților naționale a făcut obiectul mai multor studii recente (Radu Carp, Ștefan Herchi, Claudia Ispas și Cristina Matiuța au studiat de exemplu într-o cercetare sub egida CESMINT, publicată în 2020, participarea politică a minorității slovace în regiunea de nord – vest a României). Flavia Simona Rațiu Petridean are în vedere de asemenea comunitatea evreiască, contribuția sa fiind axată pe componenta identitară, în special religioasă care face ca această comunitate să aibă un rol cu totul special în raport cu alte minorități. Minoritățile naționale din Dobrogea fac și obiectul studiului semnat de Laurențiu Pleșca și Laura – Maria Vasilache care studiază această temă din perspectiva celor mai recente recensăminte, prezentate de manieră comparativă. Bianca Vasile studiază minoritatea bulgară din România, fiind expuse mai multe cercetări de teren ale autoarei care aduc noi perspective asupra relației dintre minoritatea bulgară și majoritate în mai multe localități din România.

Acest volum are menirea de a semnala cât de variate pot fi contribuțiile științifice legate de tema minorităților naționale, luând în considerare evoluțiile recente din literatura de specialitate la nivel european dar mai ales metodologiile diverse care sunt folosite în prezent pentru a studia această temă. Multe din aceste contribuții vor fi dezvoltate ulterior în lucrări de sine stătătoare, deoarece autorii prezenți în acest volum au dovedit de-a lungul timpului reale calități necesare activității de cercetare.

1 februarie 2024

Cristina BOBEI

**PARTICIPAREA POLITICĂ A
MINORITĂȚILOR ETNICE
DIN BULGARIA ȘI MACEDONIA DE NORD.
O PERSPECTIVĂ COMPARATIVĂ**

**Succesul electoral al organizațiilor politice etnice
principale din Bulgaria și Macedonia de Nord**

Partidele etnice competitorare – decriere și evoluție

Partidul etnic cel mai mare din Bulgaria este Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți (MDL), o organizație politică de centru, formată și susținută în principal de etnici minoritari turci. Partidul a luat ființă în anul 1990, iar cu un an mai târziu a început să ia parte la fiecare coaliție de guvernare a Bulgariei, similar cu activitatea UDMR din România.

Conform statutului organizației politice, MDL este „o organizație independentă socio-politică ce a fost creată pentru a contribui la unitatea tuturor cetățenilor Bulgariei” (MDL, 1990). Totuși, documentul nu menționează în mod explicit minoritatea turcă. Mai degrabă, statutul afirmă faptul că organizația politică promovează și respectă drepturile și libertățile tuturor minorităților, dar nu în mod explicit a minorităților etnice (articolul 1, aliniatul 1 și articolul 2, aliniatul 2), precum și participarea în cadrul organizațiilor internaționale cu scopul de a garanta drepturile minorităților de toate tipurile (articolul 3, aliniatul 3).

Pe fondul ideologiei sale și a electoratului pe care îl activa, în contextul unei Constituții a Bulgariei ce nu tolerează partidele etnice, în 1992 existența MDL a fost contestată de parlamentarii afiliați Partidului Socialist Bulgar. Curtea Constituțională a respins acuzația partidului de stânga, motivând că înființarea și activitatea organizației MDL a fost în concordanță cu legile în vigoare și că un partid politic nu poate fi desființat din cauza religiei sau etniei votanților săi (E. Eur. Const. Rev. 11, 1992).

Discursul general al MDL susține măsurile pentru adresarea gradului semnificativ de corupție din Bulgaria prin impunerea unor norme legislative stricte, care să ducă la descurajarea fenomenului. Tot la nivel ideologic, organizația este un partid care militează pentru integrarea în organizațiile politice și militare internaționale (Maria Spirova, 2016), fiind un susținător activ al politicilor europene, dar și membru al Alianței Liberale Internaționale și al Alianței Liberalilor și Democraților pentru Europa (ALDE). La nivelul programelor de partid, integrarea în structurile europene și internaționale este o temă des întâlnită, acesta fiind cazul programelor de partid ale organizațiilor politice din alte țări cu o proporție similară a comunităților minoritare etnice, precum Slovacia sau România.

Conform rezultatelor electorale, MDL este unul din cele mai stabile partide etnice, care a reușit să coaguleze o bază electorală constantă, ce i-a asigurat prezența în Parlament începând cu primele alegeri democratice din Bulgaria și până în prezent. În speță, în primii zece ani de existență, MDL a mizat în principal pe minoritatea

turcă pentru a-și aduna voturile pentru a trece de pragul electoral.

Totuși, începând cu 2001, MDL a dorit să își crească numărul de voturi prin adresarea electoratului liberal bulgar și să încurajeze participarea politică al unui segment electoral de multe ori ignorat, prin înființarea unei organizații de tineret. Astfel, partidul s-a depărtat de modelul susținerii drepturilor minorităților etnice în avantajul ideologiei liberale, prin schimbarea statutului partidului și aderarea la organizații politice liberale europene (Spirova, Stefanova, 2021). Mai mult, de la înființare, partidul a fost parte din coalițiile de guvernare ale țării, precum în perioada 2005 – 2009.

Spre deosebire de Bulgaria, în Macedonia de Nord se poate vorbi de două partide importante ce reprezintă minoritățile naționale și, în special, minoritatea albaneză, dominantă. Acestea sunt Uniunea Democratică pentru Integrare și Partidul Democratic Albanez.

În primul rând, Uniunea Democratică pentru Integrare este al treilea partid ca susținere din Macedonia de Nord și principala formațiune politică ce reprezintă minoritatea albaneză. Conducătorul este Ali Ahmeti, partidul a apărut chiar în anul 2001, ca reacție la conflictul armat deschis între minoritatea etnică și statul macedon, dar și ca protest la eșecul Partidului Democratic Albanez de a reprezenta în mod activ și satisfăcător pentru baza sa electorală, nevoile comunității albaneze din Macedonia de Nord. Din punct de vedere al situației în axa ideologică, Uniunea se regăsește în doctrina de centru-stânga. De-a lungul timpului, programele partidului au susținut nu doar nevoile și drepturile minorității albaneze din

Macedonia de Nord, dar și ale altor minorități etnice, precum și cauze precum integrarea în structurile euro – atlantice (Reuters, 2023) sau valorile politicii ecologice.

Din punct de vedere al activității politice, datorită susținerii primite din partea minorității albaneze, UDI a jucat un rol activ în politica națională. În special, între anii 2002, la un an după înființare, și 2006, partidul a făcut parte din coaliția de guvernare alături de cele două partide mainstream naționale, de dreapta și de stânga. După ce a pierdut șansa de a face parte din coaliția de guvernare din mandatul 2006 – 2008, în 2008, în cadrul alegerilor parlamentare anticipate, UDI a câștigat din nou dreptul de a face parte Guvern printr-o alianță formată cu partidul VMRO – DPME (Magleshov, 2022).

Similar cu alte partide etnice, UDI a trecut prin repetate conflicte interne cu privire la capacitatea liderilor săi de a îndeplini obiectivele de reprezentare a minorității etnice albaneze. Un exemplu îl constituie evenimentul ce a debutat în luna martie, anul 2023. Atunci, una din facțiunile formațiunii politice, intitulată „Grupul de foc”, a constituit o mișcare de opoziție la nivelul guvernului. În cadrul unei încercări de stimulare a majorității în parlament pentru a remania Guvernul, „Grupul de foc” s-a opus să urmeze decizia de vot a partidului său și a cerut demiterea ministrului, precum și a liderilor propriului partid, sub motivul neîndeplinirii programelor politice agreeate (Gjorgjioska, 2023). Astfel, facțiunea UDI nu doar că a împiedicat remanierea guvernului, ci s-a diferențiat ca una din cele mai puternice mișcări de opoziție a liderilor partidului.

În al doilea rând, Partidul Democratic Albanez, al doilea partid etnic semnificativ din Macedonia, a jucat un rol similar de important în dinamica politică etnică a țării. Organizația a luat ființă în anul 1997, ca urmare a unirii a două partide precedente, Partidul Democratic pentru Prosperitatea Albanezilor și Partidul Democratic Popular al Albanezilor. Atât din punct de vedere ideologic, cât și, parțial, din punct de vedere al bazei electorale, cele două partide prezintă diferențe semnificative (Xhaferaj, 2014).

În cazul PDA, este vorba despre un partid cu o ideologie de tip dreapta și centru dreapta. Deși partidul nu susține cauzele reprezentate partidele ecologiste, PDA a susținut politici puternice pro-europene, precum și eforturile țării de a se integra în structura politică regională. Spre deosebire de partidul descris anterior, baza electorală a PDA, precum și programele de partid pe care organizația le dezvoltă, sunt dedicate etnicilor albanezi, partidul neluând parte la încercarea de a captura electorat venit din cadrul altor minorități etnice rezidente în Macedonia de Nord (Freedom House, 2023). Din această cauză, susținerea obținută în cadrul ciclurilor electorale nu este la fel de puternică precum cea a partidului anterior, însă în numeroase cazuri organizația a obținut destule voturi pentru a obține locuri în cadrul legislativului național.

Dinamica electorală dintre partidele *mainstream* și partidele etnice

Vom urmări în această secțiune două elemente: rezultatele obținute de partidele etnice și rezultatele obținute de principalele partide *mainstream* sau de coalițiile celor două categorii, la alegerile parlamentare naționale. Analiza urmărește, pe de o parte, să evalueze evoluția popularității partidelor etnice în vederea analizei implicării minorităților etnice în viața politică a statului. Pe de altă parte, vom folosi datele electorale pentru a testa una din ipotezele acestei lucrări, aceea că atunci când numărul voturilor îndreptate către partidele *mainstream* scade, voturile îndreptate către partidele etnice va crește, în cadrul unei dinamici disproporționale. Astfel s-ar demonstra dinamica electoratului etnic minoritar în raport cu cele două tipuri de partide prezente în stat.

Reperetele temporale folosite vor fi încadrate pe o perioadă de 9 cicluri electorale în Macedonia de Nord¹, respectiv 10 cicluri electorale în Bulgaria², parlamen-

¹ Macedonia de Nord – partidele și coalițiile care au fost incluse în analiză sunt următoarele: (1) *Mainstream*: VMRO-DPME, Coaliția Putem, Coaliția Reînnoirii, Coaliția pentru Macedonia mai Bună, Alianța Împreună pentru Macedonia, Uniunea Socio-Democrată din Macedonia; (2) Partide etnice: Uniunea Democrată pentru Integrare, Partidul Democrat Albanez, Uniunea Romilor din Macedonia, Uniune pentru Macedonia.

² Bulgaria – partidele și coalițiile care au fost incluse în analiză sunt următoarele: (1) *Mainstream*: Uniunea Forțelor Democratice, Partidul Socialist din Bulgaria, Mișcarea Națională Simeon II, Uniunea Forțelor Democratice, Stema, GERB/ PP GERB, Uniunea pentru

tare, cuprinse între 26 de ani, în cazul Macedoniei de Nord (1994 – 2020), și 31 de ani, în cazul Bulgariei (1991 – 2022), de regim politic democratic. Perioadele pentru care sunt reprezentate rezultatele au depins de disponibilitatea și claritatea datelor electorale disponibile. Totuși, numărul considerabil de cicluri electorale a fost ales în mod intenționat pentru a arata dinamica rezultatelor alegerilor pe un timp cât mai extins, cu scopul de a identifica eventuale șabloane sau modele ale distribuției voturilor în funcție de factori ce urmează a fi identificați ca urmare a analizei.

Analizăm exclusiv rezultatele alegerilor parlamentare, în termeni de proporția voturilor obținute din totalul voturilor înregistrate de cele două categorii de partide. Metoda de analiză este bazată pe două motive, anume faptul că alegerile parlamentare sunt cele care adună unele din cele mai mari prezențe la vot și pentru că prezența partidelor etnice în legislativul țării poate influența direct sistemul ce guvernează țara în care acestea activează.

Mai mult, analiza este una comparativă atât la nivel național – partidele sau coalițiile partidelor *mainstream* versus partidele sau coalițiile partidelor etnice minoritare – cât și o comparație între dinamicile electorale ale Bulgariei și Macedoniei de Nord. Scopul este acela de a testa ipotezele cercetării în contextele a două state diferite dar care prezintă similarități în termenii activității partidelor etnice.

Oameni, Continuăm Schimbarea; (2) Partide etnice: Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți.

Similaritatea celor două studii de caz este dată nu de asemănările politico – economice ale celor două state. Mai degrabă, elementele comune vor fi dictate de dinamica acelor comunități etnice și de modul grupurilor etnice minoritare de a se coagula în partide etnice implicate, cu țelul de a-și reprezenta alegătorii cât mai bine încât participă în mod strategic la desfășurarea alegerilor. Chiar și în acest context, este necesar ca rezultatele matematice ale analizei alegerilor să fie evaluate în contextele interne ale fiecărei țări și având în vedere factorii ce influențează distribuția voturilor.

Rezultatele alegerilor parlamentare din cele două state pot fi văzute în graficele de mai jos. Figura 1 și Figura 2 arată, în mod individual, rezultatele obținute atât de partidele *mainstream*, cât și principalele partide ce reprezintă minoritățile etnice cele mai active din punct de vedere politic din cele două țări analizate. Figura 3 și Figura 4 arată totalul voturilor obținute de partidele *mainstream* versus totalul voturilor obținute de principalele partide etnice. Scopul figurilor este acela de a arăta voturile obținute de partide la un nivel de granularitate diferit, cu scopul de a identifica șabloane dinamice ale numărului voturilor.

Astfel, din punct de vedere exclusiv cantitativ, pe baza șabloanelor și modului de distribuire a datelor analizate în perioada de timp dată, se poate concluce că există o tendință către validarea teoriei lui Odman și Helpburn, după cum arată graficele prezentate în continuare. Mai exact, atunci când comparăm rezultatele alegerilor înregistrate de la un an la altul, în special în Figura 3 și Figura 4, se poate observa cum

proporția totală a voturilor obținute de partidele etnice crește cu câteva procente atunci când proporția totală a voturilor obținute de partidele *mainstream* scade, astfel aflându-se într-o tendință către o relație invers proporțională.

Relația invers proporțională este cel mai vizibilă în cazul Macedoniei de Nord unde, între alegerile parlamentare din 1998 și 2020, diferențele dintre cele două grupuri de partide variază între 43% și 72%. De exemplu, în anul 2002 partidele *mainstream* (VMRO – DPME și Uniunea Social – Democrată din Macedonia de Nord) au obținut 65% din totalul voturilor, iar partidele etnice (Uniunea Democratică pentru Integrare și Partidul Democratic Albanez) 17% iar, în următorul an electoral, susținerea acelorași partidelor *mainstream* a crescut la 74%, pe când aceleași partidele etnice au obținut 11% din totalul voturilor. Prin urmare, este vorba de un electorat volatil, ce reacționează des la politicile și programele partidelor ce îi reprezintă și, drept urmare, care trece de la susținerea partidelor etnice reprezentative, la aderarea la programele electorale ale partidelor principale.

Aceeași dinamică este regăsită în alegerile parlamentare din anii 2014 și 2016. În 2014, partidele *mainstream* (Coaliția Putem, Uniunea Social Democrată din Macedonia de Nord), au obținut 68% din voturi, iar partidele ce reprezentau minoritățile etnice (Uniunea Democrată pentru Integrare, Partidul Democrat Albanez) au obținut 19%. În contrast, în 2016, când susținerea acelorași partide *mainstream* a crescut cu 9 puncte procentuale, proporția voturilor obținute de